

A MAGYAR ZSÁNER FANTASY

TÖRTÉNETE DIOHÉJBAN

MAGYAR ZSÁNER FANTASY: a 20. századi magyar fantáziarövidelmek autonóm művészeti törekvéseitől látószólag függetlenül, angolszász hagyományokra épülő jelenségként bukkan fel az 1980-as évek elején, a Kuczka Péter nevével fémjelzett és leginkább „tudományos-fantasztikus”-ként emlegetett fantasztikus irodalmi élet szellemi és infrastrukturális keretei közt. E közeget alapvetően a pártállami kiadók monopóliuma, a kulturális javak importja, a science fiction és a fantasy fő áramlatainak követése, az országos és helyi rajongói klubokba való szerveződés, és a professzionális árnyékában elburjánzó amatőr írói-kiadói tevékenység jellemzi. Így a ~ közvetlen előfutárának leginkább olyan, az 1980-as évek elejétől kezdve fokozatosan az érdeklődés középpontjába került kiadványok tekinthetők, mint a 45. Galaktika antológia (1982), amely az egyik legnépszerűbb zsáner, az ún. „Sword&Sorcery” bemutatására tesz kísérletet, vagy J. R. R. Tolkien A Gyűrűk Ura c. regénye (Bp., Gondolat, 1981), amely az 1960-as évek végétől kezdve a fantasy máig egyik legnépszerűbb zsáneréhez (tolkieneszk) szolgáltat mintát.

Ebben az éraban hallat magáról először – szerkesztői, írói, vagy épp fordítói minőségben – a ~ nem egy, olyan ma is meghatározó képviselője, mint Gáspár András (Wayne Chapman), Kornya Zsolt (Raoul Renier), vagy Nemes István (John Caldwell), amiként az első ~ alighanem Szalkai László (Ryan Hawkwood) A völgy c. novellája (Analog „H”, 1983). Közülük Kornya sokoldalúsága s a fantasy iránti elhivatottsága már ekkor, amatőr korszakában megmutatkozik: cikkírói tevékenysége mellett kiadványokat szerkeszt (Oberon Könyvek, Helios), amelyekben saját fordításait közli (többek között olyan szerzőktől, mint Robert E. Howard, H. P. Lovecraft, Clark Ashton Smith, Marion Zimmer Bradley és J. L. Borges), és két novellája is megjelenik, ekkor még polgári nevén. Mérföldkőnek számít a ~ történetében két, amatőr kiadványokban megjelent, a fantasy irodalmának bemutatására vállalkozó esszéje: a Röviden a fantasyről (Helios 1., 1988) és A képzelet egy másik világa – amit a fantasyről tudni illik (Metamorf 3., 1988), melyekben egy Magyarországon máig használatban lévő terminológia alapjait fekteti le.

E sajátos szubkultúra, s így a ~-re gyakorolt közvetlen hatása, az 1990-es évektől kezdve fokozatosan háttérbe szorul: helyét az 1980-as évek vége felé megjelenő különféle szerepjátékos klubok, idővel a Világháló iro-

dalmi, művészeti fórumain szerveződő műkedvelő társaságok, önképző írói körök, illetve az ezekből rendre kinövő professzionális kiadói vállalkozások veszik át.

A fordulat éve 1989, amikor a szabad piac létrejön, illetve a Kuczka-érában még csak amatőr, vagy szabadúszói minőségben tevékenykedő alkotók közül többen professzionális vállalkozásokba kezdenek. Résztvételükkel új kiadók és koncepciók alakulnak, melynek eredményeképpen többen kezdenek fantasy témájú könyvsorozat publikálásába. Közülük az egyik leginkább figyelemre méltó a Griff Könyvek: nyitókötete, Michael Aschroft (Koch György) Hoim’la c. műve, az elsőként publikált ~-regény, és itt debütál a ~ két legnépszerűbb ciklusa, a Káosz és a M.A.G.U.S. is: előbbi John Caldwell (Nemes István) A Káosz Szava, utóbbi Wayne Chapman (Gáspár András és Novák Csanád) A Halál havában c. regényének formájában.

A másik jelentős kiadó a debreceni Art Phoenix (később Phoenix), amelynek Science Fiction&Fantasy emblémával megjelenő kiadványfolyamában szintén fel-felbukkannak magyar szerzők művei, ugyanakkor Találkozás címmel hasonló tematikájú képregény magazint is megjelentet, amelyben novelláknak is jut hely.

1989 végén napvilágot lát az első professzionális fantasy-magazin is, a Fantasy: a Galaktika szerkesztőségéből indul, 1990-ben Atlantisz címen havi lappá alakul, és 1991. januárjáig összesen tizenhárom számon keresztül mutatja be az angolszász törekvések fő áramlatait.

A Káosz Szava c. regénnyel – illetve annak közvetlen folytatásaival (A Káosz Szíve, 1991; A Káosz Éve, 1992) – indul az egyik legnépszerűbb magyar fantasy-író, Nemes István karrierje. Az 1980-as években fanzinokban publikálja tudományos-fantasztikus novelláit és regényeit, és az egyik legtermékenyebb fordítóvá válik. Szerkeszti a Csokonai kiadó fantasztikus könyveit, közreműködik a Phoenix Science Fiction&Fantasy-sorozatában: több darabját ő fordítja, második – Jeffrey Stone álnéven (Kornya Zsolt és Rácz Mihály közreműködésével írt) – regénye, a Harc az Éj Kövéért pedig az emlékezetes Cherubion-saga (Az Éj Kardja, 1990; Az Éj Istene, 1991) nyitókötete. 1991-ben megalapítja saját vállalkozását, a Cherubion Könyvkiadót, 1992-ben pedig elindítja az Osiris Könyvek c. fantasy sorozatot, amely másfél évtized alatt több mint száz kötetet ér meg, nagyobb részt magyar írók tollából. Számtalan hazai szerző nála jelentkezik először. Májig a legtermékenyebb író: az Álomvarázs c. antológia a (2001) szerint addig 38 fantasy-regényt, közel 30 fantasy novellát írt.

1991-ben Novák Csanád és Gáspár András megalapítja a Valhalla Páholy könyvkiadót, amely (1992-től Valhalla Páholy néven) az évtized közepére a hazai fantasy könyvpiac meghatározó szereplőjévé válik. A szerzőpáros közös munkáiból – A Halál havában; Észak lángjai (1992) – fejlődik ki Gáspár Andrásnak, egyben a ~-nek egyik legkiemelkedőbb epikája, a Tier Nan Gorduin-ciklus (Jutalomjáték, 1994; Toroni vér, 1994; Csepp és tenger, 1996; Karnevál I-II., 1997; Keleti szél I., 1999; Keleti szél II., 2006).

1992-ben útjára indul az első szerepjátékos szaklap, a Bátorhold (később Holdtölte) magazin, amely több évfolyamot is megér, és rövidebb prózai művek publikálására lehetőséget biztosítva a ~ kisebb műhelyévé válik.

1993-ban a Valhalla Páholy gondozásában megjelenik az első jelentős (egyben máig legnépszerűbb) hazai szerepjáték, a Wayne Chapman-regényekre épülő M.A.G.U.S. avagy a Kalandorok Krónikái, majd 1994-ben a hozzá kapcsolódó Rúna science fiction és fantasy szerepjáték magazin. Ezt követően kialakul a kiadó írói csoportja is, amely a M.A.G.U.S. szerepjátékhoz kapcsolódó műveket publikál. A rövidebb írások a Rúna magazinban és a Legendák és Enigmák c. antológia-sorozatban jelennek meg. A már említett szerzők mellett a kör tagjai: Csigás Gábor, Galántai János (Ray O'Sullivan), Galántai Zoltán (W. Hamilton Green), Gáspár Péter (Jan van den Boomen), Juhász Viktor, Nyulászi Zsolt (Dale Avery), dr. Pálkás Imre (Alan O'Connor), dr. Szalkai László (Ryan Hawkwood).

1994-ben indítja a Cherubion kiadó keményfedeles, túlnyomórészt antológiákból álló sorozatát, Cherubion Fantasy Exkluzív címmel, amelyben főként magyar írások szerepelnek. A Osiris Könyvek és az Exkluzív írói gárdájának körében többek közt olyan írók publikálnak majd, mint Bán János (Bán Mór), Berke Szilárd (Eric Muldoom), Bihon Tibor (Robert Knight), Hüse Lajos (Colin J. Fajard), Paksi Dániel (Daniel Duncan Parker), Szántó Tibor (Benjamin Rascal), Tóth Norbert (Allen Newman), Tölgyesi László (Douglas Rowland), vagy Vikopál Zsuzsa (Susan Salina).

A Exkluzív sorozatban lép először nagyobb nyilvánosság elé Kornya Zsolt is, aki Raoul Renier álneven ún. dark fantasy stílusú novellákat kezd publikálni, majd a Valhalla Páholy M.A.G.U.S.-regényeket (Acél és oroszlán, 1994; Korona és kehely, 1995; Pokol, 1999) ad ki tőle. Az első antológiában megjelent novellájából (Az örökség, 1994) növi ki magát az író legismertebb, Sötét Mersant-ciklusa (A hitehagyott, 1996; A kárhozott, 1997; A kívülálló – Győztesek és legyőzöttek, 2001).

1992-től, Margaret Weis és Tracy Hickman: Dragonlance Krónikák c. regényfolyamának megjelenésétől számítva, a hazai könyvkiadásban mind nagyobb teret nyer a szerepjáték-irodalom, azon belül is a szerepjáték fantasy, amely az évtized második felére olyannyira meghatározó, hogy a köztudatban a fantasy

szinonimájává válik. Ezt a folyamatot erősíti, hogy mind A Káosz Szava, mind A Halál havában c. művekre erőteljesen hatott a Dungeons&Dragons szerepjáték, és ez hatás érződik a körjük szerveződő ciklusokon is.

A ~, amely az 1980-as években még csak sajátos, műkedvelői szubkultúra szintjén képviselteti magát, majd az 1990-es évek közepére, az angolszász fantasy divatos zsánereit – Sword&Sorcery, tolkieneszk, szerepjáték fantasy – követve, megújítja a hazai fantasztikus irodalmat (s ekként fokozatosan a hazai könyvpiac egyik feltűnő jelenségévé, viszonylag meghatározó szegmensévé válik), az évtized második felére mind inkább megmerevedik, és jellemzően önmagát ismétli. Ezzel egyidejűleg azonban a ~ új utakat keres.

A Beneficium kiadó az Ars Magica szerepjáték világában játszódó írásokat tartalmazó antológiásorozatba kezd (Regnum Hermeticum, 1998; Maleficium Hermeticum, 1999), valamint Dagon árnyai (1999) címmel a Cthulhu-mítoszhoz kapcsolódó novelláskötetet ad ki. A kiadó meghatározó magyar szerzői Juhász Viktor, Csigás Gábor, valamint Szántai Zsolt (Le Renard).

A Valhalla Páholy kiadó stábjából kivált Nyulászi Zsolt és dr. Szalkai László 1998-ban saját kiadót (Nitor) és a chinoiserie törekvéseit mutató szerepjátékot (Codex) hoznak létre, melyhez három antológia jelenik meg (Legendák Könyve I-III.), jórészt a M.A.G.U.S. írógárdájának közreműködésével, de új szerzőknek is teret engedve. Utóbbiak közül kiemelkedik Goldman Júlia (J. Goldenlane), akinek novellái után zömmel a Beholder kiadó gondozásában jelennek meg kalandregényei (Isteni balhé, 2001; A Szélhámos és a Varázsló, 2001; Papírtigris, 2002).

Önálló kötetet sokáig csak külföldi (leginkább angol) álneven jelentet meg magyar író – elsősorban terjesztői nyomásra. Az ezredfordulón e hagyomány is megtörik, amikor a Cherubion kiadó, illetve Bán János magyar álneven (Bán Mór) publikálni kezdi Kárpáthia-ciklusát (2000). A Cherubion kiadótól távozott Szélesi Sándor és Fonyódi Tibor 2002-ben szintén saját néven a pogány magyar hitvilághoz, valamint az Attila-mondatakhoz kapcsolódó fantasy-sorozatokat kezdenek.

A Valhalla Páholy 2001-es megszűnése után a M.A.G.U.S. kiadását az Inomi, majd 2005-től a Tuan kiadó folytatja, részben a korábbi írói körök újjászervezésével, amelyből kiemelkedik Molnár Gábor (John J. Sherwood).

Az addig csak külföldi – elsősorban szerepjátékokhoz kapcsolódó – kalandregényeiről ismert Delta Vision kiadó 2004-től saját írói műhely szervezésébe kezd. Kleinheincz Csilla Város két fül között c. regényén, valamint a Hetvenhét c. antológián már a ~-n túlmutató törekvések érződnek. Hasonló szándékkal alakul a Roham fantasztikus magazin is 2005-ben.

Ez az írás kiegészítője (is) kíván lenni az SF műhely (SFportál.hu, 2006) első számában megjelent

A fantasy lexikális megközelítése c. cikknek.